

KOKKUVÕTE TERVISE JA HEAOLU VALDKONNA TÄIENDUSKOOLOLITUS- ASUTUSTE ÕPPE KVALITEEDI HINDAMISEST

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

EESTI KÕRG- JA KUTSEHARIDUSE
KVALITEEDIAGENTUUR

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

EKKA

Projekti tegevusi rahastatakse ESF-i programmi „Täiskasvanuhariduse edendamine ja õppimisvõimaluste avardamine“ tegevuse 6.5. „Täiskasvanute täienduskoolituse kvaliteedi arendamine“ raames.

Analüüsi koostasid: Kaija Kumpas-Lenk, Marit Sukk, Irma Estra

Sisukord

Saateks	3
Tervise ja heaolu valdkonna hindamise tulemused	4
Teraapia ja taastusravi hindamistulemused	7
Peamised väljakutsed õppekavades	7
Peamised väljakutsed õppe läbiviimisel.....	11
Täienduskoolitusasutuste tugevused ja hea praktika	13
Sotsiaaltöö ja nõustamine hindamistulemused.....	15
Peamised väljakutsed õppekavades	15
Peamised väljakutsed õppe läbiviimisel.....	20
Täienduskoolitusasutuste tugevused ja hea praktika	21
Tervise ja heaolu valdkonna üldised tähelepanekud	24
Ettepanekud	27

Saateks

Olete lugemas Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuuri (EKKA) ülevaadet tervise ja heaolu valdkonna täienduskoolitusasutuste kvaliteedi hindamisest aastatel 2020–2022.

Kvaliteedi hindamise eesmärk on hinnata täienduskoolitusasutuste suutlikkust täita täiskasvanute koolituse seaduse ja täienduskoolituse standardi nõudeid. Hindamise läbiviimiseks töötati välja mudel, mis keskendub seaduse miinimumnõuete täitmise hindamisele. Seetõttu nimetatakse täienduskoolitusasutuste kvaliteedi hindamist lävendipõhiseks hindamiseks. Lävendipõhise hindamise mudel kooskõlastati EKKA täienduskoolituse nõukojas 2019. aastal. Sellest ajast alates oleme lävendipõhist hindamist viinud läbi Eesti Töötukassa koolituskaardi partnerite hulgas.

Lävendipõhine hindamine koosneb kahest etapist:

1. **veebilehe hindamine:** hinnatakse, kas asutuse veebileht sisaldab TäKS-is nõutud teavet;
2. **õppe kvaliteedi hindamine:** hinnatakse, kas õppekava ja õppe läbiviimine vastavad TäKS-i ja täienduskoolituse standardi nõuetele.

Õppe kvaliteeti hinnatakse vaid nendes täienduskoolitusasutustes, mis on positiivselt läbinud veebilehe hindamise.

See ülevaade keskendub nende koolitusasutuste õppe kvaliteedi hindamise tulemustele, mis pakuvad koolitusi tervise ja heaolu valdkonnas. Tervise ja heaolu õppevaldkonda kuuluvad [ISCED-i](#) liigituse järgi 11 õppekavarühma. Keskendume ülevaates täpsemalt koolitusasutustele, mis pakuvad täienduskoolitusi tervise ja heaolu valdkonna kahes õppekavarühmas:

1. **teraapia ja taastusravi;**
2. **sotsiaaltöö ja nõustamine.**

Õppekavarühmade ja asutuste valik tehti koos töötukassaga enne hindamise algust. Valiku aluseks olid (1) töötukassa osutatud õppekavarühmade prioriteetsus, (2) läbiviidud koolituste arv asutuses ja (3) veebilehete hindamise läbimine. Samas leidsime hindamise käigus, et osal juhtudel olid asutused liigitanud teraapia ja taastusravi ning sotsiaaltöö ja nõustamise õppekavarühmade alla õppekavad, mis kuuluvad tegelikult traditsioonilise ja täiendava meditsiini, eakate ja puudega täiskasvanute hooldamise või lastehoiu ja teenused noortele õppekavarühmadesse. Toome need erijuhtumid ka allpool välja, kuid lähtume analüüsis siiski sellest, millise õppekavarühmaga on asutus ise oma õppekavad sidunud.

Ülevaatest saate teada:

1. millised on senised tervise ja heaolu valdkonna koolituste hindamise tulemused ning täienduskoolitusasutuste peamised kitsaskohad ja tugevused õppe kvaliteedi hindamise kontekstis;
2. millised on meie peamised sõnumid erialaliitudele, täienduskoolitusasutustele, poliitikakujundajatele ja täienduskoolituse tellijatele ning õppijatele.

Tervise ja heaolu valdkonna hindamise tulemused

Õppe kvaliteedi hindamise eesmärk oli välja selgitada, kuivõrd vastavad asutuse õppekava(d) ja õppe kvaliteet täiskasvanute koolituse seaduses ja täienduskoolituse standardis nõutule. Teave õppe kvaliteedi kohta annab tagasisidet selle kohta, kui realistlikud ja asja- ning ajakohased on õppekavad, ja kuidas tagab täienduskoolitusasutus õppe kvaliteeti nii keskkonna, koolitajate, õppekavade elluviimise kui ka õppijate toetamise kaudu. Õppe kvaliteedi hindamine tervikuna näitab, kas koolitusasutusel on oskused pakkuda kvaliteetseid ja seaduse nõuetele vastavaid koolitusi, mis vastaksid õppija vajadustele ja võimetele ning tööturu ootustele.

Märtsiks 2022 on EKKA hinnanud 103 täienduskoolitusasutuse õppe kvaliteeti. Hinnatud õppekavade arv kõikides asutustes kokku on 216. Lähtuvalt töötukassa ettepanekust hinnati asutusi seitsmes õppekavarühmas – ettevõtlus ja isikuareng¹, sotsiaaltöö ja nõustamine, arvutikasutus, juuksuritöö ja isikuteenindus, teraapia ja taastusravi, mehaanika ja metallitöö ning turundus ja reklaam. Hinnatud asutuste arvud õppekavarühmade lõikes on toodud joonisel 1. Sealt on näha, et enim on hinnatud sotsiaaltöö ja nõustamise ning ettevõtluse ja isikuarengu õppekavarühmades koolitusi pakkuvaid koolitusasutusi.

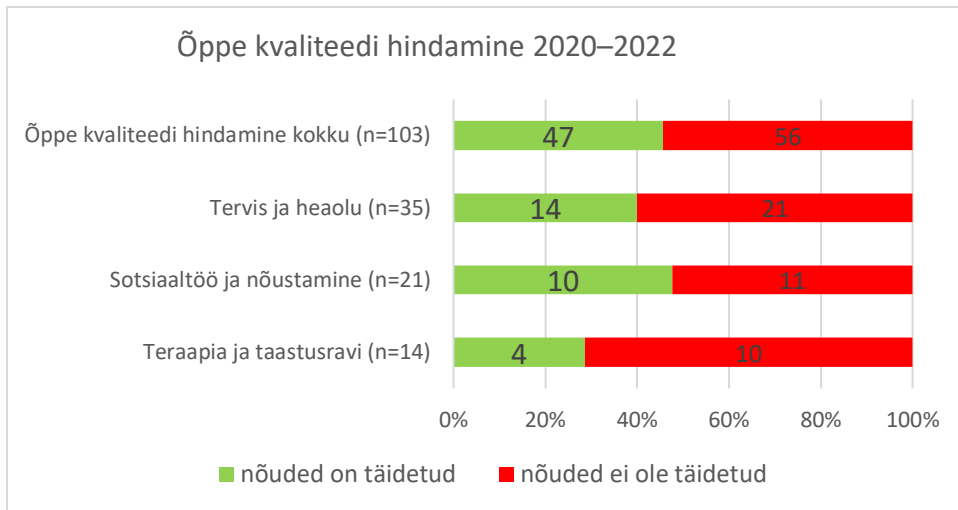

Joonis 1. Hinnatud asutuste arvud õppekavarühmiti.

Hindamiste tulemused on aastate jooksul olnud üsna kõnekad ja loovad pildi sellest, mis seisus on täienduskoolituse valdkonnas õppe kvaliteet. Hindamistest selgus, et 103 asutusest 47 said positiivse ning 56 negatiivse tulemuse (joonis 2). Seega täitsid vähem kui pooled hinnatud asutustest seaduses sätestatud miinimumnõudeid õppe kvaliteedile. Need tulemused kinnitavad, et seadusega nõutud informatsiooni olemasolu veebilehel või õppekavas ei taga veel seda, et õppe sisuline kvaliteet vastaks seaduses nõutule. Selle tagamiseks tuleb asutustel mitmeid samme astuda.

¹ Ettevõtlus ja isikuareng ei ole ISCED-i järgi õppekavarühm. See jaotus tehti koos töötukassaga, et liita kokku juhtimise ja halduse õppekavarühma ettevõtluse suunaga õppekavad ning isikuarengu õppekavarühma õppekavad. Kuna paljud koolitusasutused pakuvad just ettevõtluse ja isikuarengu teemalisi koolitusi, siis oli mõistlik ühendada need teemad ja hinnata neid koos.

Tervise ja heaolu valdkonda kuuluvad hinnatud 103 asutusest 35, mis pakuvad koolitusi sotsiaaltöö ja nõustamise ning teraapia ja taastusravi õppekavarühmades. Nendest said 14 asutust positiivse ja 21 negatiivse hinnangu. Kokku hinnati tervise ja heaolu valdkonnas 67 õppekava. Võrreldes tervise ja heaolu valdkonna hindamistulemusi kõikide õppekavarühmade hindamistulemustega, siis selgub, et tulemused ei erine suurel määral (joonis 2).

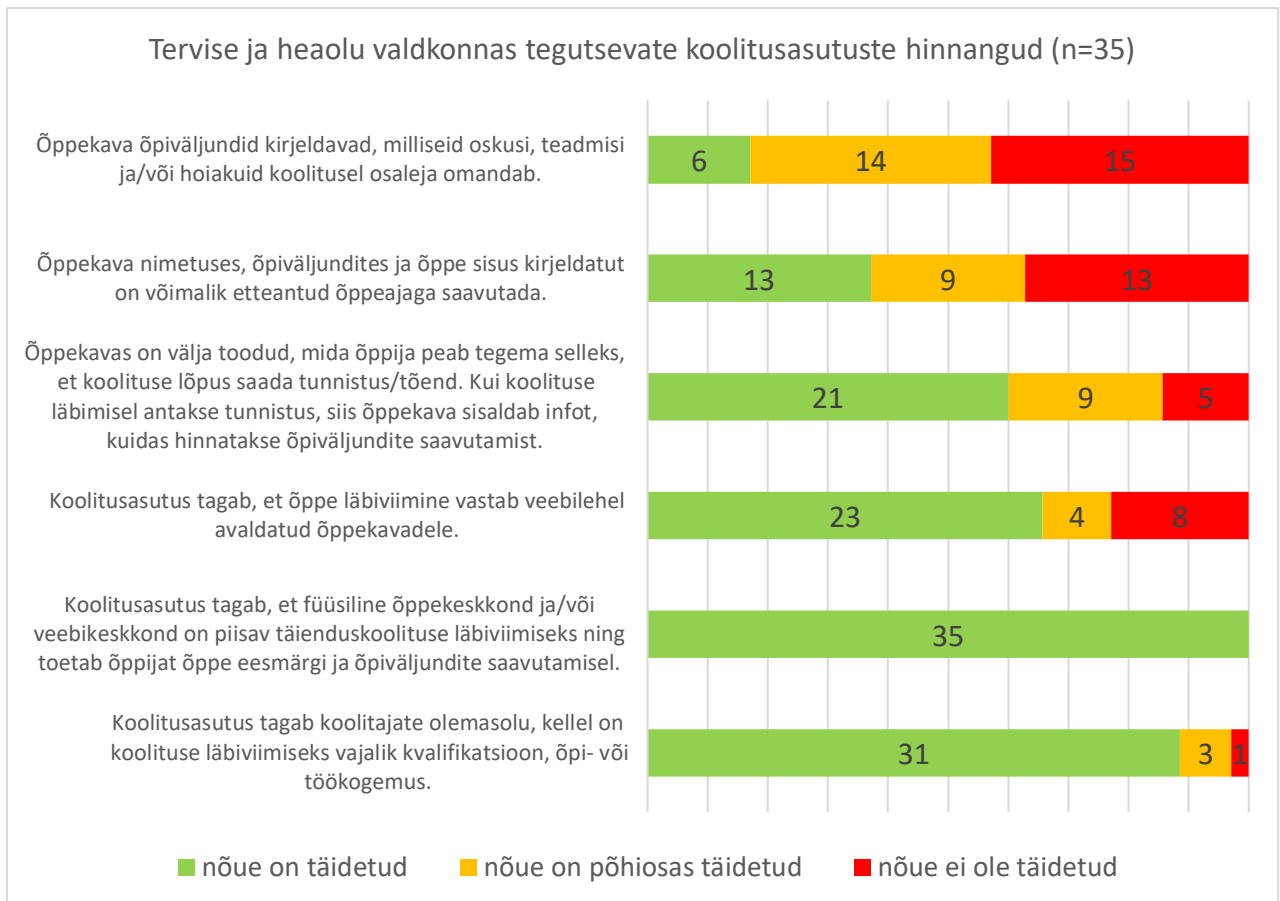

Joonis 2. Õppe kvaliteedi hindamise tulemused.

Jooniselt 2 on näha, et tervise ja heaolu valdkonna koolitusi pakuvate asutuste hindamistulemused on mõnevõrra madalamad kui kõikide hinnatud asutuste tulemused. Kui kõikidest hinnatud asutustest said umbes 55% negatiivse tulemuse, siis tervise ja heaolu valdkonnas on see 60%.

Kui vaadata tervise ja heaolu valdkonna hindamistulemusi täpsemalt (joonis 2), siis selgub, et teraapia ja taastusravi koolitusi pakuvad asutused on seaduse miinimumnõuete täitmisega suuremates raskustes kui sotsiaaltöö ja nõustamise asutused. Sotsiaaltöö ja nõustamise koolitusi pakuvatest koolitusasutustest (n=21) said 10 positiivse tulemuse ja 11 negatiivse tulemuse. Hinnatud 14 koolitusasutusest, mis pakusid teraapia ja taastusravi koolitusi, said ainult 4 positiivse tulemuse ja 10 negatiivse tulemuse.

Mõistmaks, mis on negatiivsete hinnangute põhjused, tasub vaadata, millised olid hinnangud erinevatele hindamiskriteeriumitele. Joonisel 3 on toodud tervise ja heaolu valdkonna koolitusasutuste hindamiste peamised tulemused. Iga hinnatud kriteeriumi taha on märgitud vastava hinnangu saanud asutuste arv. Kuna hinnatavate kriteeriumite arv on aastate jooksul muutunud ja mitmed kriteeriumid on kokku liidetud, et tagada kompaktsem tervik, siis on joonisel 3 kajastatud kõik need kriteeriumid, mis on erinevatel hindamisperiodidel olnud läbivad.

Joonis 3. Tervise ja heaolu valdkonnas tegutsevatele koolitusasutustele antud hinnangud.

Jooniselt 3 selgub, et tervise ja heaolu valdkonna (sotsiaaltöö ja nõustamine ning teraapia ja taastusravi) koolituse pakkuvate asutuste õppe kvaliteedi suurimaks murekohaks olid õppekavad. Ekspertide hinnangul valmistasid enim probleeme õpiväljundite sõnastus ja õpiväljundite saavutamine etteantud ajaga. Mitme asutuse puhul oli probleemiks ka lõpetamise tingimuste ja dokumentide kajastamine õppekavades. Lisaks õppekavadele on osale asutustest väljakutseks õppe läbiviimine veebilehel avaldatud õppekava kohaselt. Kvalifitseeritud koolitajate ja õppekeskkonna kvaliteediga koolitusasutustel üldiselt suuri probleeme ei ole.

Järgnevalt on õppe kvaliteedi hindamistulemuste põhjal välja toodud koolitusasutuste peamised väljakutsed ja hea praktika. Esmalt on esitatud teraapia ja taastusravi koolituse pakkuvate asutuste hindamistulemused, seejärel sotsiaaltöö ja nõustamise tulemused. Tervise ja heaolu valdkonna hindamiste peamised järeldused ja soovitusel leiab ülevaate lõpust.

Teraapia ja taastusravi hindamistulemused

Irma Estra

Ajavahemikus 2020 september kuni 2022 veebruar hinnati 14 täienduskoolitusasutuse õppe kvaliteeti. Sealhulgas analüüsisid komisjonid kokku 29 erinevat õppekava, mis kuulusid peamiselt kahte õppekavarühma:

1. teraapia ja taastusravi;
2. traditsiooniline ja täiendav meditsiin ning teraapia.

Siin hinnatud koolitused võib tinglikult jagada kaheks:

1. tööalased koolitused, mille eesmärk on pakkuda õppijale töömaailmas vajalikke oskusi ja teadmisi (nt massaaž, toitumisnõustamine) – peamiselt teraapia ja taastusravi õppekavarühma alla kuuluvad koolitused;
2. vabahariduslikud, õppija sisemist enesearengut soodustavad ning silmaringi laiendavaid teadmisi ja oskusi andvad koolitused, mis käsitlevad eelkõige erinevaid alternatiivmeditsiini meetodeid (nt taime- ja loodusravi, aroomi- ja muud teraapiad, erinevad idamaade traditsioonilise meditsiini tehnikad) – peamiselt traditsioonilise ja täiendava meditsiini ning teraapia õppekavarühma kuuluvad koolitused.

Massaaži õppekavad moodustasid hinnatud õppekavadest ühe suurema grupi (kokku 12 õppekava), mis lisaks klassikalisele massaažile sisaldasid ka üksikute spetsiifilisemate massaažiliikide õppekavasid, nt Tai jalamassaaž, spordimassaaž, aroomimassaaž, massaaž bambuspulkadega.

Teiste koolituste teemade variatiivsus oli väga lai. Selles leidis õppekavasid alates toitumisnõustamisest kuni taimeravi, kuputeraapia ja idamaade traditsioonilise meditsiini. Lisaks oli hinnatud õppekavade seas üks doula, üks joogaõpetaja ning üks NLP (neurolingvistiline programmeerimine kui üks psühhoteraapia ja eneseabi vorme) praktiku õppekava.

Hinnatud koolituste põhjal võib öelda, et pilt tervikuna on väga kirju, hõlmates nii teaduspõhiseid lähenemisi (massaaž); teemasid, mida teaduspõhine meditsiin tunnustab mõõndustega (loodusravi, sh taimeravi) ning sellised, millel selge teaduspõhine alus puudub (nt kuputeraapia, aroomiteraapia jne).

Peamised väljakutsed õppekavades

Õpiväljundite seadmine valmistab raskusi

Õpiväljundite koostamine oli hinnatud koolitusasutuste jaoks kõige teravamaks probleemiks, sest 26-st hinnatud õppekavast ainult 1/3 olid sellised, kus komisjon probleeme ei näinud. Väljakutseks on nii õpiväljundite sõnastamine, kutsestandardil põhinevate õppekavade õpiväljundite koostamine, nende hinnatavus (see, kas õpiväljundi omandamist saab koolituse lõpus hinnata või mitte) kui ka vastavus koolituse pealkirjale, eesmärgile, sisule ning koolituse ajaraamile.

Õpiväljundid on sõnastatud liiga üldsõnalistena

Mitmete hinnatud õppekavade puhul leiti, et õpiväljundid on sõnastatud sedavõrd üldsõnalistena, et komisjonil (ega ka potentsiaalsel õppijal) pole võimalik aru saada, mis on tegelikult need oskused ja teadmised, mida õppijal koolituse lõpuks tuleb saavutada. Mõned näited: “Oskab ideest arendada

loodusega seotud ettevõtlust”, “Mõistab tervise häirete ennetamise võimalusi”, “Õpid tundma iseennast ja avama oma täispotentsiaali”, “Õppija lähtub eetilistest printsiipidest ning Eesti Vabariigi seadustest”.

Õpiväljundite üldsõnaline ja ebaselge sõnastamine võib tekitada õppijas põhjendamatuid ootusi koolitusel omandatavate oskuste, teadmiste ja hoiakute osas, mida tegelikult ei omandata.

Kutsestandardi tegevusnäitajad ei sobi õppekava õpiväljunditeks

See probleem puudutas ainult massööri õppekavasid, kuna rohkem kehtivaid kutsestandardeid neis kahes õppekavarühmas ei ole. Mitmes massööri õppekavas oli õpiväljunditena kasutanud 1:1 vastavast kutsestandardist üle võetud tegevusnäitajaid. Selline teguviis ei ole aga korrektne, kuna kutsestandardi eesmärgiks on kirjeldada seda, kuidas massöör oma tööd üldiselt teeb ning milliseid oskusi ja teadmisi ta oma töös rakendab. Näiteks kutsestandardist võetud tööprotsessi kirjeldus “võtab kliendi vastu, tutvustab ennast ja eelseisvat massaažiprotseduuri; pärast massaaži tegemist küsib kliendilt tagasisidet ja lepib kokku järgmise seansiaja” ei määratle koolituse tulemusel saavutatavat oskust, teadmist või hoiakut.

Kutsestandardi tegevusnäitajate näol on tegemist konkreetsetel ametialal tegutsevate inimeste töö kirjeldusega, mistõttu need ei sobi koolituse õpiväljunditeks. Küll aga on õpiväljundite sõnastamine tegevusnäitajate põhjal igati asjakohane.

Õpiväljundid ja õppe sisu ei vasta koolituse pealkirjas lubatule

See probleem ilmnis näiteks õppekavas “Laste jooga õpetaja koolitus”, mille pealkiri viitab küll jooga õpetaja koolitamisele, kuid mille sisu ja õpiväljundid sisaldasid tegelikult suures osas ühe joogastiili algõpetust. Õppekava pealkiri sellele lisakompetentsile ei viidanud. Õppekava õpiväljundid ja õppe teemad puudutasid jooga praktiseerimisega seotud teemasid, samas kui jooga õpetaja kompetentse õppekavas peaaegu ei olnudki ning hindamise käigus selgus, et tegelikkuses neid koolituse käigus eriti õppijatele ka ei õpetatud.

Teise näitena samasugusest olukorrast võib mainida “Holistilise ettevõtluse ja herbaatika intensiivkursuse”, mille eesmärgiks oli anda õppijatele teadmisi keskkonnasõbraliku ettevõtlusega alustamiseks. Õppekava õpiväljundid kahjuks ettevõtluse alustamise kohta mingit infot ei sisaldanud. Samuti ei selgunud õppekavast, mida holistiline ettevõtlus ja herbaatika mõistetena endast üldse kujutavad.

Selleks, et õppija saaks koolituselt ikkagi neid teadmisi ja oskusi mida koolituse pealkiri talle lubab on vajalik, et koolituse sisu vastaks pealkirjas lubatule.

Õpiväljundid ei keskendu eesmärgi saavutamisele

Mitmes hinnatud õppekavas oli probleemiks, et õpiväljundid kirjeldasid küll kõike, mis õppe eesmärgi saavutamiseks üldiselt kaasas käib, kuid mitte neid teadmisi, oskusi või hoiakuid, mida koolituse eesmärk tervikuna ette nägi. Nii näiteks keskenduti mitmetes spetsiifiliste massaažiliikide õppekavades klienditeeninduse nüanssidele, töökoha ettevalmistamise oskustele, teenuse pakkumisega seotud järeltegevustele (nõustamine, toodete tutvustamine jne), kuid oskust kliente masseerida ehk seda oskust ja/või teadmist, mida õppija tegelikult omandama tuli, õpiväljundites kas üldse ei sisaldunud või siis oli see kirjas nii üldsõnaliselt ja väheses ulatuses, et väljundi tegelik sisu ja tase kirjeldusest välja ei tulnudki. Näitena võib tuua ühe spordimassaaži baaskursuse õppekava, kus 7 õpiväljundist 1 kirjeldas üldist massaaži tegemist (mitte spordimassaaži), ülejäänud 6 keskendusid kaasnevatele

teemadele nagu kliendi ettevalmistamine, kliendi järelnõustamine, töökoha korrashoid, ergonoomika, töötervishoiu ja tööohutuse ning hügieeninõuete järgimine, õppija eneseanalüüs ja hinnang omaenda tööle. Eksperdid ei vaidle vastu, et ka kõik need on vajalikud, kuid küsitav on, kas igaüks neist väärub eraldi õpiväljundina välja toomist ning kas nende asemel ei peaks tegelikult keskenduma siiski koolituse põhieesmärgi saavutamise kirjeldamisele, milleks antud näite puhul oli spordimassaaži tegemise oskus.

Õpiväljundid kirjeldavad õppija tegevust väljaspool koolituse ajaraami

Üsna tavapärane on see, et koolitusasutus toob lisaks õpingute läbimisel omandatud teadmiste ja oskustele õppekavasse sisse ka selliseid tegevusi, mida õppija saab teha alles siis, kui õpingud on lõppenud ja ta on asunud tööle. Näitena võib tuua “Holistilise ettevõtluse ja herbaatika intensiivkursuse” õppekava, kus õpiväljunditeks olid nt “valmistab taimedest tooteid ja pakub nendega seotud teenuseid” ja “on vastutustundlik ettevõtja” või “Tervisenõustaja toitumise alal” õppekava, kus õpiväljunditeks muuhulgas “omab praktilise toitumisenõustamise kogemust”, “annab erinevate terviseprobleemidega klientidele toitumise alast nõu oma kompetentsuse piirides”, “kasutab kaalulangetava ja –tõstva dieedi ning seedimist toetava dieedi põhimõtteid praktikas”.

Õpiväljundid peavad siiski kirjeldama neid oskusi ja teadmisi, mida õppija omandab koolituse kestel. Seda, kuidas ta neid pärast koolituse lõppu töösituatsioonis rakendab, ei saa koolituse lõpus hinnata ning koolitaja ei saa ka garanteerida, et õppija pärast koolituse lõppu tingimata ühel või teisel kirjeldatud moel käitub.

Õpiväljundites lubatakse tulemust, mida ei ole võimalik saavutada

Üsna mitmes õppekavas tuvastasid eksperdid õpiväljundeid, millega lubati õppijatele ebareaalsete oskuste, teadmiste ja hoiakute omandamist. Näitena võib tuua õppekava “Lülisamba korrektsioon kuppudega K. L. meetodil”, mille ainukese õpiväljundi kohaselt on õppija pärast koolitust võimeline “teostama kupputeraapia abiga keha asendi, kõõluste ja lülisamba tasakaalustamist”. Komisjon, mille koosseisus olid nii massööri kui füsioterapeudi taustaga eksperdid, oli seisukohal, et kupputeraapia ei võimalda sellisel moel lülisammast korrigeerida, ükskõik missugust meetodit ka ei kasutataks. Seetõttu ole ka kohane seda saavutatava õpiväljundina välja lubada.

Teine, veelgi olulisem probleem selle konkreetse õpiväljundi juures on see, et sellega lubatakse õppijale oskusi, millega ta saab sekkuda teise inimese tervislikku seisukorda ning seda mõjutada. See on aga miski, mida (antud juhul) ilma meditsiinilise ettevalmistuseta inimene kindlasti teha ei tohi. Koolitaja lubadus sellise oskuse omandamise kohta võib aga tekitada olukorra, kus koolituse läbinud õppijatel tekib illusoorne ettekujutus oma oskuste ja teadmiste tasemest, mille tulemusel võidakse tulevaste klientide tervisele sootuks pöördumatut kahju tekitada.

Sama koolitaja pakkus muude koolituste seas välja ka koolitusi, mis sisaldasid kupputeraapia abil eesnäärme- ning viljatusprobleemidele leevenduste pakkumist. Käesoleva raporti kirjutamise ajaks ei ole need kaks koolitust asutuse veebilehelt küll enam leitavad, kuid arvestades seda, et veebilehel kuvatakse ainult aktiivselt toimuvaid koolitusi, pole tegelikult garantiid, et asutus samu koolitusi ka edaspidi ei paku.

Siin on eksperdid kindlal seisukohal, et igasuguseid teraapiaid sisaldavaid koolitusi, eriti selliseid, kus oskamatus tõttu on olemas reaalne oht inimese elule ja tervisele, ei tohiks täienduskoolituse raames laiadele sihtrühmadele pakkuda.

Oluliselt kergema ja ohutuma näitena mitte hinnatavatest ja mitte saavutatavatest õpiväljunditest võib tuua juba varem mainitud laste jooga õpetaja koolituse, kus õpiväljunditena olid välja toodud näiteks järgmised: “õpid tundma iseennast ja avama oma täispotentsiaali”; “saad enesele juurde uue vaimse perekonna ehk toetava kogukonna teiste teadlike laste jooga õpetajate näol”. Ka nende puhul ei ole võimalik nende saavutamist mõõta ja seega tõsikindlalt väita, et inimene koolituse käigus need tulemused saavutas.

Õpiväljundid ei ole õppekavas määratud õppeaja jooksul saavutatavad

Õppekavade hindamisel analüüsisid komisjonid põhjalikult, kas õppekavas määratletud õppijate sihtrühmal on võimalik õppekava nimetuses, õpiväljundites ja õppe sisus kirjeldatud etteantud õppeajaga saavutada. Ka selle kriteeriumi täitmise osas said rohkem kui pooled hinnatud asutustest hindeks negatiivse “nõue ei ole täidetud”. Peamiste probleemidena võib välja tuua liiga laia sihtrühma määratlust ja õppekava sisu ülekuhjamist teemadega, mis ei vasta koolituse eesmärgile.

Sihtrühma määratlus õppekavas on liiga lai

Mitmetele õppekavadele sai saatuslikuks see, et ehkki sihtrühma kirjeldus algas selgelt määratletud isikute grupiga (tavaliselt kas eelnevat haridust või asjassepuutuvat töökogemust omav), lõppes see lausega “... ja kõik ülejäänud, kes on asjast huvitatud ning soovivad uusi teadmisi ja oskusi omandada”. Selline sõnastus muudab esiteks eelneva sihtgrupi kirjelduse mõttetuks ja teiseks avab see automaatselt ukse ka kõikidele teistele soovijatele sõltumata sellest, kas neil eelnevat ettevalmistust on. Enamjaolt oli aga selliste koolituste puhul tegemist kas jätkukoolitustega või väga spetsiifilisi oskusi pakkuvate lühikoolitustega, mis eeldasid tulevaselt õppijalt elementaarseidki eelteadmisi. Näitena võib tuua koolitused nagu “Kupumassaaž algajatele” (õppemaht 6 ak/h); “Spordimassaaž” (õppemaht 20 ak/h, millest 16 ak/h integreeritud teooriat ja praktikat - viimase jooksul tehakse praktiline harjutus kahe modelli peal – ja 4 ak/h iseseisvat tööd); „Tai refleksoloogiline jalamassaaž“ (õppemaht 20 ak/h, sellest 16 ak/h auditoorset õpet); “Bambuspulga massaaži koolitus K.L. meetodil” (8 ak/h), kui nimetada vaid mõnda. Nende kõikide puhul oli tegemist koolitustega, kus eelneva ettevalmistusega õppijatel (tegutsevad massöörid, füsioterapeudid jne) oli küll võimalik õpiväljundid saavutada, kuid nn “valge lehena” koolitusele tulnud õppijatel kindlasti mitte. Spetsiifilise massaažiliigi tegemiseks vajalike oskuste omandamiseks sedavõrd lühikese aja jooksul on komisjoni hinnangul vajalik, et õppijal oleksid olemas vähemalt eelteadmised nii inimese anatoomiast kui ka massaaži põhivõtetest. Alles siis on võimalik omandada juurde täiendavaid spetsiifilisi massaaživõtteid ja lisateadmisi nii, et need kinnistuksid ning nõ “suurde pilti” asetuksid.

Seda, et lühikeste, spetsiifiliste koolituste puhul kõik õppijad õpiväljundeid ei omanda, kinnitasid mitmed koolitusasutuste esindajad hindamisvestluste käigus ka ise. Samas – selle asemel, et sihtrühma kirjeldus ära parandada või õppemahtu suurendada, püüdsid koolitusasutused lahendada olukorda kas tasuta lisaõppepäevade, täiendavate iseseisvate tööde või suurema personaalse juhendamise. Need lahendused aga toovad koolitajatele kaasa täiendava koormuse, kuid ei lahenda tegelikku probleemi.

Eksperdid saavad küll aru, et koolitusasutuse eesmärgiks on saada igale koolitusele võimalikult palju osalejaid, kuid sihtrühma määratlus peab olema siiski läbi mõeldud, et igal õppijal, kes koolitusele tuleb, oleks võimalik seatud õpiväljundid saavutada.

Õppekava sisaldab õppe eesmärgi saavutamiseks mittevajalikke ja ebaolulisi lisateemasid

Selle probleemi puhul oli tegemist juhtumitega, kus mahukatesse õppekavadesse oli lisatud võimalikult palju erinevaid teemasid, sh ka niisuguseid, mis konkreetse õppekava puhul tegelikult vajalikud või asjakohased ei ole. Selle tõttu jäi aga oluliste asjade õpetamiseks palju vähem aega ning koolituse lõpuks võis õppija öelda, et ei saanud piisavas mahus nt praktilist õpet, mis võimaldanuks tal iseseisvalt tööturul teenust pakkuma hakata.

Näitena võib tuua ühe asutuse 1000 tunnise massööri baasõppe õppekava, kuhu oli sarnaselt kutseõppe tasemeõppe õppekavale lisatud ka ettevõtluse aluste ja õigusõpetuse moodul, võõrkeele õpe (3 erinevat keelt), turundus, uurimustöö jne. Komisjonil pole kahtlust, et nimetatud teemad on kõik olulised, kuid antud juhul oli tegemist täienduskoolituse õppekavaga, mille tulemusel peaks õppija piiratud aja jooksul omandama konkreetseid praktilised oskused ja teadmised tööturule sisenemiseks. Kuigi 1000 tunnised massaaži baaskoolituse õppekavad on tavapärane, siis antud koolitusel jäi nimetatud lisateemade tõttu aga massaažialaste teadmiste ja oskuste õpetamiseks palju vähem aega. Massaažikoolituste puhul on aga praktiliste võtete põhjalik harjutamine koolituse käigus väga vajalik, et õppija koolituse järgselt tööle asudes valesid võtteid ei kasutaks ning seeläbi inimestele tervisekahjusid ei tekitaks.

Teise näitena võib taas tuua varasemalt mainitud joogakoolituse õppekava, mille eesmärgiks oli koolitada välja laste jooga õpetajaid, kuid mis tegelikkuses sisaldas ka mitmeid teemasid (sh Kundalini jooga põhikursus), mis õppe eesmärki silmas pidades ei olnud vajalikud. Antud näite puhul keskenduski suurem osa õppes õppija enda joogaõppele kui sellele, missuguseid oskusi ja teadmisi oleks vaja õppijal selleks, et alustada tööd joogaõpetajana.

Peamised väljakutsed õppe läbiviimisel

Rohkem kui poolte hinnatud asutuste puhul leidsid eksperdid, et õppekavade väljatöötamise ja arendamise, õppijate ja koolitajate protsessi kaasamise, tagasiside arvestamise ja õppetöö korraldamise ning läbiviimise osas valdavalt probleeme ei esine. Võib öelda, et kui üldiselt järgisid hinnatud koolitusasutused koolitusi läbi viies üsna täpselt seda, mis õppekavasse kirja on pandud, siis hindamise käigus tuvastati ka mõned juhtumid, kus koolitusasutuse tegevus õppekavade rakendamisel ja koolitajate kvalifikatsiooni osas ei vastanud seaduse lävendist tulenevatele nõuetele.

Koolitusi ei viida läbi veebilehel avaldatud õppekava kohaselt

Järgneva kolme näite osas on tegemist juhtumitega, kus kriteeriumi mittetäitmine eriti teravalt esile tõusis. Siiski ei saa nende põhjal teha üldistusi kogu õppekavarühmale. Pigem võib öelda, et tegemist on asutusest tulenevate probleemiga, mitte sellega, kus valdkonnas koolitusi pakutakse.

Üks negatiivse hinnangu saanud asutustest tunnistas ise veebivestluse käigus, et on teadlik sellest, et nende õppekavades kirjutatu ning tegelik õpe ei kattu. Samas selgitasid kooli esindajad, et tegemist on ajutise arenguetapiga. Antud asutuse puhul tuvastas komisjon, et hindamise käigus analüüsitud mahukat õppekava rakendati tegelikkuses ainult osaliselt. Koolitaja mõõnis, et õppekava on tõesti liialt mahukas ning seetõttu püütakse edasi anda ainult olulisim. Asutuse teisi õppekavasid vaadates märkas komisjon, et mitmete (pealkirja ja õppe eesmärgi kohaselt) baas- ja edasijõudnute koolituste sisud olid identsed, samuti sihtrühma kirjeldused. Tänapäevaks on asutus kordushindamise raames oma probleemid lahendanud.

Teise näite puhul tuvastas komisjon, et asutuse veebilehel puudusid mitmete välja reklaamitud koolituste juurest õppekavad või olid need väljas ainult osaliselt. Kui koolitaja need komisjonile pärast mitmekordseid päringuid lõpuks esitas, erinesid need suuresti sellest infost, mis oli väljas veebilehel. Erinevused ilmsesid nii õppe sisu, õpiväljundite hindamise kui ka väljastatavate dokumentide osas. Õppekavade sisu ja nende rakendamise erisust kinnitasid ka intervjuud asutuse esindajatega.

Kolmas näide puudutab asutust, mis õpetab ainult ühte õppekava. Hindamisest selgus, et õppekavas märgitud õpetatakse vaid osaliselt, mistõttu jäävad õppijatel mitmed koolituse õpiväljundid saavutamata. Lisaks oli õppekavas puudu mitmeid teemasid ja õpiväljundeid, mida koolituse pealkirja arvestades tulnuks õpetada. Seetõttu hinnati asutusel ka õppekava praktikas rakendamise kriteerium negatiivseks.

Koolitajate kvalifikatsioon ei ole alati koolituse läbiviimiseks piisav

Koolitajate kvalifikatsiooni osas hindamine silmatorkavalt suuri probleeme esile ei toonud. Massaažikoolituste puhul oli kõikide hinnatud õppekavade koolitajatel vajalik erialane hariduslik ja tööalane kvalifikatsioon olemas, samuti ei saanud midagi ette heita toitumisnõustamise ja doula õppekavade koolitajatele. Nende koolituste puhul oli komisjonil ka lihtsam kindlaks teha, kas koolitaja kvalifikatsioon on asjakohane ja piisav.

Palju keerulisem oli otsustada koolitajate pädevuse üle nendes asutustes, mis pakuvad koolitusi alternatiivmeditsiini erinevate tehnikate osas, nt erinevad teraapiad, taimeravi, homoöpaatia. Siin oli koolitajate tausta kirjeldav pilt väga kirju, ulatudes tunnustatud akadeemilistest õppeasutustest kuni erinevatest spetsiifilistest akadeemiast, instituutidest ja muu nimetusega koolitusasutustest saadud hariduseni. Palju oli ka varieeruva sisu ja mahuga täienduskoolitusi, individuaalõpet kindla juhendaja juures ning koolitaja tööalast praktikat mingis valdkonnas. Ekspertid võtsid otsustamisel arvesse kogu hinnatava asutuse veebilehel või hindamisdokumentides olevat info, mõningatel juhtudel otsiti lisateavet veel ka konkreetse koolitaja enda veebilehelt, blogist või veebiotsingu tulemusel leitud artiklitest.

Siiski olid ka mõned juhtumid, kus koolitaja erialase kvalifikatsiooni osas tekkis ekspertidel selgeid kahtlusi. Näiteks koolitaja, kes pakkus muuhulgas koolitusi, mille käigus õpetati kuputeraapia abil tasakaalustama keha asendit, kõõluseid ja lülisammast, samuti lahendama eesnäärmega seotud probleeme ning toetama viljatusravi. Koolitajal oli erialalt massöör, kuputeraapia alase ettevalmistuse osas oli info napp. Koolitus koosnes tema enda nimelise meetodi abil kuputeraapia läbiviimist. Milles meetod seisneb, seda komisjonil välja selgitada ei õnnestunud, ehkki koolitajaga viidi läbi ka veebivestlus.

Paari asutuse osas tegid eksperdid koolitusasutusele märkuse, et ehkki põhiosas olid koolitajad kvalifitseeritud, ei olnud kõik õppekava teemad siiski selleks vajalikku ettevalmistust omavate koolitajatega kaetud. Ühe asutuse puhul oli tegemist massaažikoolituse pakkuva koolitusasutusega, kus massööri õppekava sisaldas lisaks põhiteemale ka mitmeid lisaõppeaineid nagu keeleõpe, ettevõtlus, klienditeenindus, haigusõpetus, füsioloogia ja anatoomia. Kui massaaži teema koolitajal oli vajalik pädevus olemas, siis täiendavate teemade koolitajate puhul ei tuvastanud komisjon, et neil oleks olemas piisav kompetentsus nimetatud teemasid õpetada.

Teisel juhul oli tegemist jooga õpetaja koolitusega, kus ühelgi õppekavas märgitud koolitajal polnud teadmisi ei laste õpetamise meetodikast ega pedagoogikast, mis tähendab, et õpetajana töötamise

oskusi selle õppekava käigus ei õpetatud. Samas jällegi - joogalased teadmised ja oskused olid koolitajatel olemas.

Ühise nimetajana võib mainida ka seda, et kui erialaste kompetentside osas on koolitajate näol valdavalt tegemist oma ala tõeliste entusiastide ja asjatundjatega, siis täiskasvanud õppijate koolitamise oskustele pööratakse väga vähe tähelepanu. Täiskasvanute koolitaja kutsetunnistust omavaid koolitajaid oli kõikide asutuste peale kokku 2–3, samuti oli vähe neid, kelle kvalifikatsioonikirjeldustest täiskasvanute koolitamisega seotud koolitusi leidis.

Täienduskoolitusasutuste tugevused ja hea praktika

Praktika osa õppekavades on suur

Nii hinnatud pikad massaažikoolitused kui ka toitumisnõustaja, doula ja ravimtaimede kasutamise koolitused paistsid silma selle poolest, et praktika osa moodustas õppes märkimisväärse osa. See oli ka väga mitmekülgne, ulatudes koolituskeskkonnas toimuvast õppes kuni töökohapõhise praktikani. Taimeraviga ja taimedega seotud koolituste puhul toimus osa õppes ka taimede kasvukeskkonnas – looduses.

Koolitused on õppijakesksed

Hinnatud koolituste juures torkas silma nende õppijakesksus. Õppegrupid on üldiselt väikesed, palju leidub individuaalset lähenemist, eriti massaaži-, aga ka jooga- või teraapiakoolitustel. Koolitusel õpetatavad oskused keskenduvad inimestele füüsilise ja vaimse heaolu pakkumisele, olgu selleks siis kas õppija tulevane klient või õppija ise. Seega – selleks, et õppija omandaks nt õiged massaaživõtted või hingamistehnikad, on vajalik õppija ja õpetaja vahetu kontakt. Selliseid oskusi ei ole võimalik õpetada nt veebikoolitustel.

Lisaks õppijakesksusele oli hinnatud koolituste rõhuasetus hoiakute ja elustiilide kujundamisele, nt alternatiivmeditsiini tehnikad. Kui tavapäraselt piirduvad koolitused õppijate jaoks uute teadmiste ja käeliste oskuste saavutamisega, siis siin oli sageli selleks, et õpitust aru saada ning omandatud oskusi omandada, vaja õppijal kas jooksvalt muuta või siis enne koolitusele asumist juba omada teatavat eluhoiakut ja -vaateid (nt ei saa õppida ega õpetada joogat sellega igapäevaselt tegelemata). See asjaolu jätab pitseri ka koolituste õhkkonnale. Kuna õppe keskmes on inimese aitamine nii mentaalses kui füüsilises mõttes, siis kandus see suhtumine tihti üle ka koolitusgrupi üldisesse õhkkonda.

Koolitajad on oma valdkonna praktikud

Hinnatud asutuste koolitajate näol on tegemist oma eriala praktikutega, kes tegelikult ka tegelevad aktiivselt valdkonnaga, mida nad koolitavad (massöörid, toitumisnõustajad jne). Vabahariduslike koolituste (alternatiivmeditsiin jne) puhul hakkas ekspertidele silma, et nende koolitajate tutvustustes on palju erinevaid erialaseid täienduskoolitusi ning koolitajad tõepoolest arendavad ennast pidevalt oma valitud teel edasi. Hindamise käigus tuli ette asutusi ja üksikuid õppekavasid (nt taimeravi ja ravimtaimede teemalised koolitused), mille koolitajatel oli silmatorkavalt pikaajaline ja põhjalik ettevalmistus nii hariduslikus kui tööalases võtmes.

Koolitused on inimestele vajalikud

Kui arvestada seda, missugused probleemid valitsevad täna inimeste vaimse tervise vallas nii laias maailmas kui ka meil siin, Eestis, siis saab öelda, et suur osa teraapia ja taastusravi valdkonna

koolitustest on sellised, mis ei pruugi küll uusi tööoskusi anda, kuid on väga vajalikud inimestele nende vaimse tervise heaolu säilitamiseks. Sedasama saab öelda ka nende koolituste kohta, mis õppijale ka uusi tööoskusi annavad, nt massaaži või toitumisnõustamise koolitused. Üha rohkem inimesi on tänapäeval istuva eluviisiga ning ka nende toitumisharjumused ei ole kõige tervislikumad, mis tähendab, et needki teemad on inimese üldise enesetunde ja tervise seisukohast üliolulised.

Sotsiaaltöö ja nõustamine hindamistulemused

Marit Sukk

Ajavahemikus 2020 september kuni 2022 veebruar hinnati 21 täienduskoolitusasutuse õppe kvaliteeti, mis pakkusid koolitusi sotsiaaltöö ja nõustamise õppekavarühmas. Komisjonid analüüsisid kokku 38 erinevat õppekava.

Selles õppekavarühmas pakutavad koolitused võib tinglikult jagada kaheks:

1. reguleeritud koolitused, mis peavad lähtuma kas kutsestandardist või valdkonna ministri määrusest (hooldustöötaja, tegevusjuhendaja ja kogemusnõustaja);
2. reguleerimata koolitused (nt tugiisik, lapsehoidja, perelepitaja), mida toetab küll vastav kutsestandard, kuid millest lähtumine ei ole kohustuslik.

Kõige rohkem hinnatigi eelpool nimetatud õppekavasid, ent komisjonid said võimaluse tutvuda ka sootuks spetsiifilisemate täienduskoolitustega (nt „Psüühikahäiretega töötajate ja klientide mõistmine, kaasamine ja toetamine“, „Isikuandmete kaitse rehabilitatsiooniasutuste spetsialistidele“ jne).

Peamised väljakutsed õppekavades

Õpiväljundite seadmine valmistab raskusi

Õpiväljundite koostamine on sotsiaaltöö ja nõustamise valdkonna õppekavades üheks suuremaks probleemiks. Väljakutseks on nii õpiväljundite sisu (st millisele tulemusele peaks õppija koolituse lõpuks jõudma, millised teadmised, oskused ja hoiakud on olulised), sellest tulenev hinnatavus (kas õpiväljundi omandamist saab koolituse lõpus hinnata või mitte), õpiväljundite hulk (kas õpiväljundeid peaks olema 5 või 35) ja sõnastus (teab ja tunneb vs aktiivsete verbide nagu analüüsib, toetab jms kasutamine).

Õpiväljundite sisu ei ole asjakohane

Mitmes hinnatud õppekavas ilmses, et selle koostaja(te)le ei ole olnud selge, milline peaks üks õpiväljund oma olemuselt olema. Nii juhtus näiteks, et praktilise iseloomuga koolituse õpiväljundid kirjeldasid valdavalt teoreetilisi teadmisi ja hoiakuid, mitte niivõrd praktilisi oskusi. Näiteks ühte tugiisiku õppekava hinnates jõudis komisjon järeldusele, et õppekavas on pandud väga suurt rõhku tugiisiku isiksuse arengule, ent oskused, mida on tarvis erivajadusega lapsega tegelemisel, on suuresti puudu. Ette tuli ka seda, et õpiväljundid ei olnud komisjonide hinnangul asjakohased ja piisavalt kaalukad, et eraldi õpiväljundina välja toomist väärida. Näiteks ühes hooldustöötaja õppekavas oli õpiväljundite hulka märgitud „Oskab märgata inimõiguste rikkumist igapäevases töös“ ja „Teab ja tunneb hooldaja välimuse suhtes kehtivaid reegleid“. Need on küll kahtlemata olulised, aga vajaksid siiski põhjalikku kaalumist, kas nende märkimine õpiväljunditena on vajalik või mitte. Samal ajal jäi mitmel juhul õppekavades tähelepanuta mõni oluline erialateadmine või -oskus, mille omandamist koolituse edukalt läbinult oodata võinuks (näiteks puudus ühes hooldustöötaja õppekavas õpiväljund hügieenitoimingute juhendamise ja abistamise kohta, mis on hooldustöötaja igapäevatoos hädavajalik oskus).

Õpiväljundeid ei saa hinnata

Õpiväljundite hinnatavus on tihedalt seotud õpiväljundi sisuga. Kui õppekava loomisel ei mõisteta, milliste tulemusteni peaks õppija koolituse lõpuks jõudma, siis esines sageli probleeme ka sellega, kuidas selle tulemuse saavutamist välja selgitada. Näiteks leidis komisjon ühe asutuse hooldustöötaja õppekava hinnates, et õpiväljundid ei ole koolituse jooksul hinnatavad (nt „Teeb koostööd meeskonna ja abivajaja ning tema lähedastega“), sest kirjeldatud tegevus toimub alles reaalses töösituatsioonis, mitte koolituse (sh praktika) jooksul. Sage probleem oli ka see, et õpiväljundi hindamiseks oli valitud ebasobiv hindamismeetod. Toome näite ühest eripedagoogika õppekavast: õppekava kõikides moodulites oli hindamismeetodina märgitud suuline küsitlus. See ei võimaldanud hindamiskomisjoni arvates mitmete õpiväljundite saavutatust hinnata. Suulise küsitluse alusel ei saa näiteks hinnata, kas õppija oskab arendada, toetada ja hinnata HEV-lapsi või nõustada lapsevanemaid. Neid tulemusi saaks hinnata näiteks praktika jooksul täidetava päeviku ja refleksiooni abil, mitte aga loengusaalis suulise küsitlusega.

Õpiväljundeid on liiga vähe või liiga palju

Tüüpiline probleemkoht õppekavades oli, et õpiväljundeid oli kas liiga vähe – mõned õppe sisus kajastatud mahukad teemad ei kajastunud õpiväljundites – või liiga palju, ehk mõnda õpiväljundit ei toetanud üksi õppekava sisus mainitud teema. Sageli olid õpiväljundid esitatud liiga detailselt, st õpiväljundid kattusid oma sisult. Näiteks ühe koolituse õpiväljundid (1) „Teab ja tunneb hooldustöötaja tööd puudutavat kutse-eesitust“, (2) „Teab ja tunneb eetiliste aluste ja väärtuste kujunemist“, (3) „Oskab oma tegevusi eetilise aspektist hinnata ja analüüsida“, (4) „Oskab teadlikult arendada endas tolerantust ja empaatiavõimet“, (5) „Oskab märgata inimõiguste rikkumist igapäevases töös“ on oma sisult väga sarnased. Viie eraldiseisva õpiväljundi asemel võiks koostada ühe, mis käsitleb teadmisi hooldustöötaja kutse-eesitusest ja nende teadmiste rakendamist igapäevatoos. Eelpool toodud näide viitab taaskord sellele, et õpiväljundite olemus on nähtavasti mitmetele täienduskoolitusasutustele murekohaks.

Õpiväljundid on sõnastatud teadmiste omandamisena, kuid koolitusel õpitakse ka praktilisi oskusi

Õpiväljundite sõnastamine paistab pealtnäha tehnilise probleemina, ent sellega on seotud nii õpiväljundite sisu kui ka nende saavutamise hindamine. Väga paljudes õppekavades jäi õpiväljundite sõnastus „teab ja tunneb“ tasemele – see tähendab, et õpiväljunditest ei selgunud, kas õppija nende tegevustega ka päriselt hakkama peab saama. Toome näiteks ühe õpiväljundi hinnatud tugiisiku õppekavast. Õpiväljund „teab lapse hooldamise toetava kasvukeskkonna tagamise põhimõtteid“ ei anna edasi sõnumit, et õppija lisaks teadmistele, kuidas toetavat kasvukeskkonda tagada, neid ka tegelikkuses rakendada oskaks. Hindamiskomisjon pakkus koolitusasutusele ühe võimaliku sõnastusena välja „aitab tagada toetava kasvukeskkonna“, sest koolituse osa oli ka mahukas praktika, mille jooksul õppijad just lapse kasvukeskkonna kujundamise osas oma teadmisi ja oskusi rakendada said. Eelnevast lähtuvalt võib öelda, et kuna sotsiaalvaldkonna koolituste puhul on tegemist väga praktiliste koolitustega, siis peaks ka õpiväljundite sõnastus praktilisust ja abivajajate toetamist väljendama.

Õpiväljundid ei vasta regulatsioonidele ja kehtivatele kutsestandarditele

Sotsiaaltöö ja nõustamise valdkond on täienduskoolituse maastikul mõnevõrra eriline, sest mitmed selle valdkonna koolitused on reguleeritud. Laias laastus jagunevad reguleeritud koolitused kaheks: need, mille õppekavad peavad vastama kehtivale kutsestandardile (nt hooldustöötaja õppekava) ja

need, mille sisu ja maht on ette antud vastava määrusega (nt kogemusnõustaja ja tegevusjuhendaja õppekava).

Üks põhilisi probleeme hooldustöötaja õppekavades oli, et õppekavad ei vastanud kutsestandardi kompetentside tegevusnäitajatele – näiteks oli õppekavadest puudu mitmeid kutsestandardis kirjeldatud teemasid ja/või õpiväljundid. Sotsiaalhoolekande seadus § 22 lg 4 p 2 näeb ette, et hooldustöötaja täienduskoolituse sisu peab igal juhul olema kooskõlas hooldustöötaja kutsestandardiga.

Igal juhul peavad valdkonna õppekavad vastama kutsestandardile, kui koolitusasutus on andnud õppekavas lubaduse, et koolitus valmistab ette kutseksamiks. Läbivalt oli asutustel probleeme kutsetele viitamise ja kutseksamiks ettevalmistava info selgusega. Sageli oli raske aru saada, mis kutsestandardil õppekava põhineb ja kas koolitus valmistab ette kutseksami sooritamiseks või mitte. Tuli ette ka juhtumeid, kus koolitusasutus ei täitnud õppijatele antud lubadust, st õppekava läbinutel jäid omandamata mitmed olulised teadmised ja oskused, mida kutseksamile minejalt oodatakse.

Kutsestandarditega esines segadust veelgi. Mitmel korral olid õppekavad üles ehitatud kehtivuse kaotanud kutsestandardile. See tähendab, et mitmed asutused ei hoia end kursis valdkonna arengutega. Üsna sageli seoti kutseksamiks ettevalmistav koolitus mitme kutsetasemega korraga (näiteks lapsehoidja, tase 4 ja tase 5). See ei ole korrektne, sest vastavalt täienduskoolituse standardile (§ 2 lg 4 ja 5) saab üks koolitus olla seotud üksnes ühe kutsestandardi/ühe eksamiga.

Tegevusjuhendaja õppekavade põhiprobleem oli sotsiaalkaitseministri 2015. aasta määruse nr 71 ja selle lisadega mitte arvestamine. Määrus paneb paika tegevusjuhendaja täienduskoolituse õppekava täpse sisu (sh maht, teemad, õpiväljundid), millele vastava koolituse peab tegevusjuhendajana töötada sooviv inimene läbinud olema (vastavalt sotsiaalhoolekande seaduse § 86). Hinnatud õppekavad vastasid sageli määruses sätestatud nõuetele ainult osaliselt, nt erines õppekava maht märgatavalt määruses sätestatust või oli puudu määruse lisas toodud koolituskavas paika pandud teemasid.

Kogemusnõustajate väljaõpe on samuti reguleeritud, sedapuhku sotsiaalkaitseministri määrusega nr 68, mille lisas 1 on kirjeldatud kogemusnõustaja koolituskava teemad ja õpiväljundid. Mitmetes hinnatud asutustes ei vastanud õppekavade õpiväljundid määruses toodule. Komisjonidele tuli õppekavade mittevastavus määruse nõuetele mõnevõrra üllatusena. Määruses toodud õppekavad pakuvad n-ö valmislahendust kvaliteetse koolituse läbiviimisel – paraku ei olnud mitmed asutused seda võimalust kas teadmatusest või soovist pakkuda oma kogemustele tuginevat õppekava ära kasutanud. Selge on see, et määrusega reguleeritud õppekavad täna palju vabadust õppekavade koostajatele ei jäta, kui, siis üksnes õppekava laiendamisel. Seda võimalust olid mõned asutused ka ära kasutanud. Üks koolitusasutus pakkus kogemusnõustajate koolitust koos lisandmooduliga „Töö raskete klientidega“, st määrusele vastavat õppekava oli täiendatud 18-tunnise lisamooduliga.

Õppekava õpiväljundid ei ole etteantud ajaga saavutatavad

Hindamiskomisjonid pöörasid õppekavasid analüüsid tähelepanu ka sellele, kuidas jaotuvad õppekavades õppe osakaalud ning kas koolituse sisu on kooskõlas õppekava mahuga, st kas õpiväljundid on õppekavas nimetatud ajaga saavutatavad.

Probleeme esines valdavalt praktikat sisaldavates õppekavades. Näitena võib tuua taaskord ühe tugiisiku õppekava, kus oli praktika märgitud soovituslikuna. Hindamiskomisjon leidis, et kõiki koolituse õpiväljundeid pole ilma praktikat läbimata võimalik omandada. Praktika puudus sootuks mitmes hooldustöötaja õppekavas, mis tähendas taaskord, et õppijal ei olnud võimalik õppekavas lubatud

oskusi etteantud ajaga saavutada. Siit ilmneb hästi õppekava osade seotus: kui õppekava eesmärk on anda praktilised oskused ja õpiväljundid sisaldavad praktiliste oskuste omandamist, siis peab ka õppekava maht ja selle osade jaotus (auditoorne töö, iseseisev töö, praktika) toetama eesmärgi ja õpiväljundite saavutamist. Näiteks leidis hindamiskomisjon ühel juhul, et 80-tunnise koolitusega, kust puudus ka praktika, ei ole võimalik omandada hooldustöötaja tööks vajalikke teadmisi ja oskusi. Sellise õppekava läbinud õppijad jäävad tööturul hätta, sest nende ettevalmistus on puudulik; liiatigi ei võimalda nii väike maht pakkuda ka kutsestandardi kompetentsidele vastavat koolitust (eelpool selgitasime, et kõik hooldustöötaja koolitused peavad olema kutsestandardiga kooskõlas).

Huvitav probleem kerkis esile ühes teises hooldustöötaja õppekavas, mida hinnates leidis komisjon, et õppekava teoreetilise osa maht oli liiga väike. Komisjon leidis, et õppekava teemade läbimiseks ei ole auditoorse töö maht piisav. Ühtlasi toob auditoorse töö väike osakaal kaasa selle, et õppijad ei ole praktilisele suundumiseks vajalikul määral ette valmistatud. Ka selle näite puhul saab tõdeda, et õpiväljundid ei olnud etteantud ajaga saavutatavad.

Hindamisel tuli ette ka mitmeid üldisemaid probleeme: näiteks puudusid õppekavades auditoorse, praktilise ja/või iseseisva töö osakaalud. Ühelt poolt raskendas see hindamiskomisjonide tööd: ilma selge ülevaata, kui palju aega on ette nähtud auditoorseks või praktiliseks tööks, oli ekspertidel keeruline otsustada, kas õpiväljundid on koolituse ajaga saavutatavad või mitte. Teine aspekt puudutab õppijaid. Koolitusele tulijatele on tegemist olulise infoga, mis aitab mõista õppe sisu (nt kas õppe osa on ka ettevõttepraktika) ja planeerida õppimisele kuluvat aega (nt kas õppija peab tegema palju iseseisvat tööd). Tuli ka ette, et õppe osakaaludes esines segadusi (nt moodulite maht ei andnud kokku koolituse kogumahtu).

Õppekava nimetus ei anna edasi koolituse sisu

Õppekava nimetus on õppijale sageli esimeseks pidepunktiks mõistmaks, millise koolitusega tegemist on ja milline on koolituse läbimise tulemus. Seetõttu on oluline, et õppekava nimetus oleks üheselt mõistetav, kooskõlas õppe sisu ja õpiväljunditega ning sihtrühmaga. Paraku esines selles aspektis mitmesuguseid probleeme.

Üks levinumaid probleeme hinnatud õppekavades oli, et koolituse pealkiri andis lubadusi, mida koolituse teemade raames ei õpetatud. Selliseid väljakutseid esines kõige rohkem tugisiku õppekavades. Näiteks ühes asutuses leidis hindamiskomisjon, et õppekava „Tugisik lastega perele“ nimetus ei olnud kooskõlas õppe sisuga, sest teemadest puudusid õppekava nimetuses mainitud lastega seonduvad teemad. Teise koolituse pealkiri „Kombineeritud osalemisvõimalustega tugisiku täienduskoolitus“ ei väljendanud täpselt koolituse sisu: sõna „tugisik“ kasutamine pealkirjas annab alust eeldada, et koolituselt saab laialdased teadmised ja oskused, mis võimaldavad töötada erinevate abivajajatega (nt lapsed, täiskasvanud). Tegelikult olid õppekavast puudu suurem osa tugisiku spetsialiseerumisega seotud teemadest.

Tugisiku õppekavadega seotud probleemid ongi taandatavad suuresti tõsiasjale, et tegemist on erialaga, mis võimaldab väga paljusid spetsialiseerumisi. Täienduskoolitusasutused ei ole sageli suutnud neid spetsialiseerumisi õppekavades selgelt välja tuua. Valdonna kutsestandard (sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna spetsialist, tase 4) sisaldab kuut võimalikku spetsialiseerumist, millest igaühel on lisaks ühiste joontele ka oma eripära: (1) abivajadusega (tervisest tuleneva erivajadusega) lapse tugisik, (2) rahvusvahelise kaitse saaja tugisik, (3) sõltuvushäirega isiku tugisik, (4) toimetulekuraskustes isiku tugisik, (5) toimetulekuraskustes pere tugisik ja (6) väärkoheldud isiku tugisik. Kutsestandardist lähtumine ei ole tugisiku koolituse pakkumisel küll kohustuslik, ent

kutsestandard on siiski üks valdkonna alusdokumente, kus on kokku lepitud tööks vajalikud oskused ja teadmised, mida ka tööturule sisenejatelt oodatakse. Hindamine on näidanud, et kui koolituse nimetus on „Tugiisiku baaskoolitus“, aga koolitusel keskendutakse üksnes ühele sihtrühmale (nt lapsed), ja sedagi poolikult (näiteks õpitakse tundma lapse arenguetappe ja tähelepanuta jääb koostöö lapsevanemate ja teiste võrgustikuliikmetega), on tegemist tõsise probleemiga – õppija ei ole saanud head ettevalmistust tugiisikuna töötamiseks. Teine hindamistel ilmnenud olukord on, kus õppekavadesse on lisatud teemasid erinevatest spetsialiseerumistest (abivajadusega lapsed, väärkoheldud isikud), suutmata pakkuda terviklikku käsitlust ühestki nimetatud spetsialiseerumisest. Taaskord ei saa õppija koolituselt head ettevalmistust erialaseks tööks. Hindamiskomisjonid on olnud seisukohal, et kogu tugiisiku eriala hõlmavat koolitust (nagu koolituste pealkirjad ja eesmärgid sageli lubavad) on keeruline pakkuda, mistõttu oleks otstarbekas ühel koolitusel keskenduda just ühele spetsialiseerumisele.

Hindamisel selgus, et soov pakkuda õppijatele võimalikult laialdast spetsialiseerumist, ühendades omavahel lausa mitu eriala, kätkeb endas mitmesuguseid väljakutseid. Toome näiteks õppekava „Kogemusnõustaja-tugiisik-isiklik abistaja“. Koolituse pealkirjas on lisaks kogemusnõustajale välja toodud ka tugiisiku ja isikliku abistaja teenused. Kogemusnõustaja väljaõppega seonduv oli õppekavas olemas. Puudu olid nii tugiisiku kui ka isikliku abistaja kompetentsiga seotud õpiväljundid ja vastavad sisuteemad, st õpiväljundid ei vastanud koolituse pealkirjale. Hinnatud õppekavas oli küll mõningaid teemasid, mis seostusid kaudselt tugiisiku pädevustega, kuid nende teemade sisu ega õpiväljundid andnud piisavalt teadmisi ja oskusi, et töötada tugiisikuna. Seega, sõltumata täiendkoolitusasutuse püüdlustest integreerida kolme eriala teadmisi ühise koolituse alla oli komisjoni hinnangul sõnade „tugiisik“ ja „isiklik abistaja“ kasutamine koolituse pealkirjas eksitav. See võib tekitada õppijas õigustatud ootuse omandada koolitusel teadmised ja oskused mitme erineva spetsialisti tööks. Õppe sisust ja õpiväljunditest lähtuvalt ei vastanud see aga tõele.

Õpingute alustamise tingimused ei ole selged

Õppe alustamise tingimused on õppijale olulised mõistmaks, kas ja mida oodatakse koolitusele tulijalt. Hindamisel olid peamised probleemid seotud põhjendamatute või väärade nõuete seadmisega õppima asujatele ning sihtrühma ebaselge kirjeldusega.

Toome siinkohal näiteks ühe tegevusjuhendaja õppekava, milles olid õpingute alustamise nõuetes toodud tingimused, et „isik peab olema teovõimeline“ ning „tal ei ole sõltuvust alkoholist ega narkootilistest ega psühhotroopsetest ainetest“. Sellised nõuded on täienduskoolituse kontekstis kohatud, eelkõige seetõttu, et koolitusasutusel ei ole õigust kontrollida inimese tausta (sh nt sõltuvusi) – selle eest vastutab tööandja. Sageli lisati alustamise tingimuste hulka ka mitmeid motivatsiooniga seonduvaid tegureid või isikuomadusi (nt „soov töötada psüühikahäiretega inimestega“ ning „ta on emotsionaalselt stabiilne ja hea pingetaluvusega, vastutus- ja empaatiavõimeline, usaldusväärne, loov ja koostöövalmis“). Koolitusasutusel on keeruline selliseid õpingute alustamise tingimusi kontrollida ja pigem sobiksid nad sihtrühma kirjelduse alla.

Mitmeid probleeme õpingute alustamise tingimustega esines lapsehoidja õppekavades. Näitena võib tuua juhtumi, kus asutus selgitas õppekavas, et õppima võib asuda isik, kel on omandatud vähemalt põhiharidus. See tingimus on väär ja vastuolus sotsiaalhoolekandeseaduse § 45⁴ lõikega 2, mis sätestab haridusliku miinimumina vähemalt kesk- või kutsehariduse olemasolu. Selge on, et selline info eksitab õppijat, sest põhiharidusega isik ei saa lapsehoidjana tööd teha, isegi kui ta on koolituse läbinud. Ka ei ole tal võimalik taotleda lapsehoidja kutset.

Asutuste õppekavades esines ka ebaselgusi sihtrühma kirjeldustes. Näiteks oli õppekava „Eripedagoogika“ koolituse sihtrühma alla märgitud töötavad spetsialistid: koolieelse lasteasutuse ja kooli õpetajad, sotsiaaltöötajad, lastekodude kasvatajad, rehabilitatsioonimeeskondade liikmed, HEV-õppe koordinaatorid, eripedagoogid. Komisjon leidis antud juhul, et suurele osale sihtrühmast on tegemist vajaliku koolitusega, ent eripedagoogidele koolitus suure tõenäosusega midagi juurde ei anna, sest nende eelnev väljaõpe juba katab koolitusel käsitletud teemad.

Õppekavades puudub info lõpetamise saadava dokumendi kohta

Lõpetamise tingimustega oli samuti paljudel asutusel probleeme. Mitmes asutuses ei olnud kirjeldatud, mida peab õppija tegema tõendi ja mida tunnistuse saamiseks (st õppekavast oli puudu õpiväljundite hindamist kirjeldav osa).

Mõnel juhul ei olnud lõpetamise tingimused arusaadavalt kirjeldatud. Näitena võib tuua ühe tegevusjuhendaja õppekava, kus oli märgitud, et iga mooduli järgselt toimub hindamine. Samas ei sisaldanud õppekava mitte ühtegi hindamismeetodit ega -kriteeriumeid, mistõttu jäi selgusetuks, kuidas moodulites nimetatud hindamine toimub. Nii ei ole ka õppijale selge, mida vahehindamised endast kujutavad.

Ühes asutuses väljastati õppijatele tunnistusi ka siis, kui ta läbis õppekavast ainult mõned teemad ja omandas neile teemadele vastavad õpiväljundid. See ei ole korrektne, sest kui õppija läbib õppekava ainult osaliselt, tuleb talle väljastada tõend.

Peamised väljakutsed õppe läbiviimisel

Koolitusi ei viida läbi veebilehel avaldatud õppekavade kohaselt

Õppe läbiviimisel oli kõige laialtlevikud probleem, et õppekavasid käsitleti kui formaalseid dokumente, mille tegelik rakendamine erines kirjapandust. Näiteks tuli ette, et erinevate õppekavade sisu ei erinenud üksteisest või tegi seda vähesel määral. Komisjonid leidsid, et sedavõrd suur sarnasus õppekavades viitab sellele, et kas a) õppekavade koostamisel kasutatakse nn *copy-paste* meetodit, ehk õppekavasid ei järgita reaalses õppetöös, või b) koolitusasutused ei suuda täita õppijatele antud lubadusi, st pakkuda õppekavapõhist spetsiifilist õpet – kõiki õppijad, olenemata sellest, millisele õppekavale nad on asunud, koolitatakse pea samadel alustel ja arendatakse sarnaseid oskusi sõltumata koolituse teemast.

Üks enim esinenud probleeme oli õppekava osalise läbimise võimaldamine. Mitmed asutused võimaldasid õppijatel võtta õppekavadest ainult endale sobivas mahus ja sobivatel teemadel loenguid. Osalise õppe vajadust põhjendati hindamisvestlustel asjaoluga, et õppijad, kes soovivad enne kutsetunnistuse taastõendamist täita kutse andja poolt nõutud täienduskoolituse mahtu, saavad niiviisi oma puuduolevad täienduskoolituse tunnid täis. Selline lähenemine toob kaasa probleemi õppekava terviklikkuse seisukohalt: õppekava õpiväljundeid ei ole võimalik saavutada, kui sealt võetakse vaid üksikuid teemasid. Üldjuhul puudus õppekavades sootuks info selle kohta, et õppekavasid saab osaliselt läbida – seda võimaldati n-ö suuliste kokkulepete alusel. Selleks, et võimaldada õppijatele õppekava läbimist osaliselt, peaks õppekavas olema selgelt kirjas, milliseid mooduleid osaliselt läbida saab, millised on nende moodulite õpiväljundid, kuidas mooduleid hinnatakse jms – üldjuhul vastavat informatsiooni õppekavades ei leidunud. See tähendab, et koolitusasutused ei suuda ka tagada, et õpe viiakse läbi avaldatud õppekavade kohaselt.

Probleeme õppe läbiviimisel esines veelgi. Ühe asutuses valitses olukord, kus koolitaja võttis enda asemele loenguid andma teisi koolitajaid. Asutus ei olnud sellest teadlik, mistõttu leidis hindamiskomisjon, et koolitusasutus ei suuda ka tagada õppe läbiviimist vastavalt õppekavadele. Sarnane olukord tekkis teises asutuses, kus ühe õppkava koolitajad ei puutunud omavahel praktiliselt üldse kokku, mistõttu kattus ka koolitajate poolt edasiantav materjal. Seega ei olnud õppekavade rakendamine kokkulepitu kohaselt kõikide õppekavade osas järjepidev.

Sageli lubasid koolitusasutused oma kvaliteedi tagamiste alustes, et õppekavasid koostatakse kutsestandardist ja riiklikult kinnitatud õppekavadest tulenevatest nõuetest lähtuvalt. Tegelikult seda läbivalt tagada ei suudetud – õppekavad ei järginud kutsestandardi kohustuslike kompetentsidega seotud teemasid või valdkonnas kehtestatud määrusi.

Koolitajatel puudus kvalifikatsioon koolituste läbiviimiseks

Koolitajate kvalifikatsiooniga esines probleeme ühel valdkonna õppekavasid pakkaval asutusel. Seal viisid mahukaid sotsiaaltöö ja nõustamise koolitusi läbi peamiselt kaks koolitajat kas koos või sootuks üksi. Hinnates koolitajate CV-sid selgus, et koolitajatel on sotsiaaltöö ja nõustamise valdkonna koolituste läbiviimiseks võrdlemisi tagasihoidlik või sootuks puudulik valdkonna taust. Sotsiaaltöö valdkonna õppekavad koosnevad erinevatest teemavaldkondadest, mida peavad edasi andma vastava eriala kvalifitseeritud spetsialistid. Sellised teemad nagu „Hügieeni- ja ilutoimingute juhendamine ning abistamine“, „Konfliktsete olukordade märkamise ja lahendamise leidmine“ või „Hooldustegevuste läbiviimine“ ja „Füüsiliste, psüühiliste ja sotsiaalsete muutuste mõju hindamine“ eeldavad koolitajatelt vastava valdkonna spetsiifilisi pädevusi.

Sama asutuse kogemusnõustaja koolituse puhul märkis hindamiskomisjon, et koolitajate kogemus koolitataval teemal on napp. Üks koolitaja läbis aasta enne hindamist kogemusnõustaja koolituse ja teine alustas kogemusnõustaja koolituse läbiviimist hindamise aastal, mistõttu ei ole komisjoni hinnangul garantiid, et nii väheste kogemusnõustaja koolitaja kogemustega inimesed suudavad tagada, et koolituse eesmärgid saavutatakse.

Mõningates asutustes oli probleeme koolitajate värbamispoliitikaga, mis läks lahku asutuse enda poolt sätestatud ja oma dokumentidesse sisse kirjutatud kvalifikatsiooninõuetest. Näiteks oli asutus seadnud enda koolitajatele kõrghariduse nõude, ent tegelikult kasutati ka koolitajaid, kel kõrgharidus puudus.

Lisaks leidsid komisjonid, et osade koolitajate kohta puudus kodulehel igasugune info, või siis oli info vananenud (nt koolitajal puudus kutseregistrist kontrollides kutsetunnistus, mis kodulehe tutvustuses lubatud).

Täienduskoolitusasutuste tugevused ja hea praktika

Õppijate tausta ja motivatsiooni väljaselgitamine

Mitmete kogemusnõustajate koolituste puhul olid asutused seadnud eeldused koolitusel osalemiseks: kandidaat peab omama isiklikku taastumislugu ning valmidust seda väljaõppeprotsessis läbi töötada ning õppimise vahendina seda kasutama. Kirjeldatud oli koolitusel osalejate valimise protsess, mille puhul peab koolitusel osaleda soovija esitama motivatsioonikirja, soovi korral ka CV ja/või soovituskirjad. Ühes asutuses pidid kandideerijad osalema eelintervjuul, mis toimub grupiprotsessina. Hindamiskomisjonid tõstsid sellist põhjalikku lähenemist esile; kaalumist väärt oleks idee seda ka teiste

koolituste puhul (nt hooldustöötaja, lapsehoidja vms) rakendada, et veenduda õppija motivatsioonis ja sobivuses õppima asumiseks.

Koolitusasutused toetavad täiskasvanud inimese õppimist

Hindamiskomisjonid nägid palju häid näiteid, kuidas koolitusasutused tagasid täiskasvanud inimese õppimist. Õppija sihipärane toetamine toimus näiteks läbi individuaalse tagasisidestamise, grupitööde ning arutelude. Iga koolitatavani jõudmiseks hoiti grupid väikesed (5–8 osalejat). Mõnes asutuses kaardistati ka koolitatavate edasisi koolitusvajadusi ning töötati saadud info põhjal välja järgmisi koolitusi. Hea praktikana võib veel välja tuua, kuidas üks koolitusasutus oli õppekavasse lisanud digioskuste temaatika, seda peamiselt venekeelsetes koolitusgruppides. Koolitusasutus selgitas, et vene keelt kõnelevate õppijate digipädevus on sageli madalam kui eesti keelt kõnelevatel õppijatel. Hindamiskomisjon tunnustas täienduskoolitusasutust paindliku ja vajaduspõhise lähenemise ning õppekava täiendamise eest.

Õppekavade paindlik rakendamine ja täiendamine

Koolitusasutused näitasid õppekavades märkimisväärset paindlikkust. Näiteks tegeleti aktiivselt olemasolevate õppekavade täiendamisega, et need vastaksid sihtgrupi ajas muutuvatele vajadustele, ja õppijatel, st tulevastel spetsialistidel, oleksid olemas võimalikult kaasaegsed oskused. Koolitusgrupi tausta (senised teadmised ja kogemused) välja selgitamise abil tehti õppekavadesse jooksvalt täiendusi ja parandusi. Näiteks kui selgus, et grupil on baasteadmised juba olemas (grupis on sotsiaaltööga tegelenud või tegevad inimesed), siis muudeti koostöös lektoritega teema rõhuasetust.

Iseseisev töö on praktiline ja lähtub õppija vajadustest

Ühes asutuses tõstis komisjon tugiisiku õppekavas tunnustust väärivana esile hästi läbi mõeldud õppijakeskset praktilist lähenemist iseseisva töö sooritamiseks. Koolitusel osaleja pidi näiteks jälgima isiklikku eelarvet, seda analüüsima ja järeldusi kirjalikult esitama, ning oma tööks vajaliku andmebaasi koostama.

Õppijate tagasisidet väärtustatakse ja kasutatakse õppe parendamiseks

Paljud sotsiaaltöö ja nõustamise täienduskoolitusasutused tõid erinevaid näiteid, kuidas õppijatelt tagasisidet kogutakse ja selle abil õppeprotsessi ja kasutatavaid meetodeid tõhustatakse. Tagasisidet kogutakse nii koolitusprotsessi jooksul suuliselt kui ka koolituse lõpus elektroonselt või kirjalikult. Oli ka juhtumeid, kus koolitusasutus kogus nii koolituse lõpus kui ka mõned kuud peale koolituse möödumist tagasisidet. Asutuste eneseanalüüside põhjal võib öelda, et õppijate tagasisidet väärtustatakse ja kasutatakse nii koolituste parendamisel kui ka uute koolituste väljatöötamisel.

Praktilised koolitused ja praktikutest koolitajad

Kõikide hinnatud asutuste puhul saab esile tõsta tugevaid koolitajaid – tegemist on hinnatud praktikutega, kel on pikaajaline töö- ja õpetamiskogemus vastaval erialal (nt hooldustöötaja, tegevusjuhendaja, tugiisik). Koolitajad tegelevad pideva erialase enesetäiendamisega. Laiemalt saab välja tuua, et sotsiaaltöö ja nõustamise valdkonna koolitused on selgelt väga praktilise suunitlusega – pea kõikide õppekavade oluline osa oli praktika, mis toimus vastavalt erialale mõnes lasteaias, haiglas või hooldekodus. Praktikakoha leidmisega aitavad tihti just koolitajad, kes ise mõnes haiglas või hooldekodus töötavad. Lisaks on koolitajad (ja seeläbi praktikabaasid) väga huvitatud tublide õppijate tööle palkamisest peale koolituse läbimist. See tõsiasi näitab, et sotsiaaltöö ja nõustamise valdkonna

koolituste läbinud on tööturul vajatud spetsialistid, mistõttu on valdkonna õppekavade kvaliteedi hindamine ka edaspidi väga oluline.

Jätkuva koroonaalukorra tingimustes muutub aga järjest olulisemaks, et koolitusasutused, kes pakuvad koolitusi, kuhu kuulub ka kohustuslik praktika, mõtleksid läbi, kuidas toimub riigis kehtivate piirangute ajal praktiline õpe. Selline informatsioon tuleks näiteks asutuse veebilehele kirja panna, et õppija saaks langetada läbimõeldud otsuse.

Tervise ja heaolu valdkonna üldised tähelepanekud

Hinnatud 35 asutusest enamik koolitas ainult sotsiaaltöö ja nõustamise või teraapia ja taastusravi teemadel. Neist seitse asutust olid keskendunud mitmetes õppekavagruppides hindamisele ja pakkusid muuhulgas koolitusi ka sotsiaaltöö ja nõustamise õppekavagrupis. Ennast teraapia ja taastusravi õppekavarühma koolitajana määratlenud koolitusasutused olid keskendunud peamiselt ühes õppekavagrupis koolituste läbiviimisele. See, et valdavalt ollakse keskendunud ühele valitud koolitusvaldkonnale, annab asutustele võimaluse selge nišiga tegelemiseks ja valdkonnasiseseks kvaliteedi edendamiseks sügavuti.

Samuti võib öelda, et mõlema õppekavarühma koolitusasutuste koolitused on valdavalt praktilised. Seega peaks koolituste peamine fookus olemagi lisaks teoreetiliste teadmiste edasiandmisele praktiliste oskuste õpetamisel, olgu selleks siis massaaži, toitumisnõustaja, sotsiaaltöö või lapsehoidja koolitus.

Tervise ja heaolu valdkond on mitmekesine. Selles on palju reguleeritud koolitusi (sotsiaaltöö ja nõustamine), kus kvaliteeti püütakse tagada läbi erinevate õigusaktides tulenevate regulatsioonide. Samas on hulganisti ka neid koolitusi, mille osas regulatsioonid puuduvad ning mis keskenduvad rohkem meelelistele tegevustele, inimeste heaolule ja silmaringi avardamisele holistilistel ja vaimsetel teemadel. Kuna valdkond tervikuna keskendub teenustele, mille fookuses on inimesed, nende tervis ja heaolu, siis on oluline, et ka koolitused oleksid kvaliteetsed ning nende tulemused vastaksid inimeste ootustele ja vajadustele.

Kuigi pealtnäha võib tunduda, et mingit ohtu ebakvaliteetsed koolitused selles vallas endaga kaasa ei too, siis tegelikkuses see nii ei ole. Näiteks võib puuduliku hooldustöötaja või massööri koolituse tulemusel kannatada suur hulk inimesi, kuna nende teenuste potentsiaalseid tarbijaid on palju. Seega on oluline, et need koolitused oleksid kvaliteetsed ja nende kvaliteet oleks ka kontrollitud. Ülevaates esitatud tulemused näitavad paraku, et rohkem kui pooled koolitusasutused ei ole võimelised koolituste õppekavades lubatud täitma. Neid tulemusi ei saa võtta kergekäeliselt ja on oluline, et tervise ja heaolu valdkonna koolituste kvaliteet võetaks luubi alla.

Järgnevalt on esitatud hindamistulemuste kontsentraat ja selle põhjal soovitusel erinevatele osapooltele.

Õpiväljundid on lubadused, mida üle pooled hinnatud asutustest ei täida

Õpiväljundid on koolitusasutuse lubadused õppijale omandatavate teadmiste, oskuste või hoiakute osas. Õpiväljundid on ka oluliseks müügiartikliks, mille alusel paljud õppijad oma koolitusvalikuid teevad. Seega on mõistetav, et koolitusasutused pööravad õpiväljunditele olulist tähelepanu ja püüavad sõnastada need võimalikult atraktiivselt. Samas näitavad hindamistulemused, et üle poolte tervise ja heaolu valdkonna õppekavade õpiväljunditest ei olnud selged ega andnud edasi seda, mida koolitusel õpetatakse. Samuti ei olnud väga paljud neist koolituse lõpuks saavutatavad ega hinnatavad. Seega võib öelda, et üle poolte lubadustest õppijatele ei saa täidetud. Tervikuna võib öelda, et tervise ja heaolu valdkonna õpiväljundite probleemid ei eristu siiski teiste hinnatud õppekavarühmade õpiväljundites ilmnemist, mistõttu kõneleb see pigem täienduskoolituse valdkonna terviklikust kitsaskohast, millega tuleb süsteemselt tegeleda. Samas on selge, et katteta lubadused tervise ja heaolu valdkonnas võivad saada ohuks inimeste tervisele ja seepärast ei tohi õpiväljundite kui lubaduste sõnastamisel tuvastatud puuduste osas silma kinni pigistada.

Praktilistele oskustele suunatud õppekavade koostamine on väljakutse

See probleem oli iseloomulik sotsiaaltöö ja nõustamise koolituste õppekavadele, kus õpiväljundid kirjeldasid sageli pigem teoreetilisi teadmisi ja hoiakuid, mida kursusel osaleja omandab, selle asemel, et keskenduda praktiliste oskuste kirjeldamisele (nt „omab ülevaadet infoallikatest“ vs. „kasutab infoallikad oma töös“, „teab lapse hooldamise toetava kasvukeskkonna tagamise põhimõtteid“ vs. „aitab tagada toetava kasvukeskkonna“).

Samasuguse tendentsi saab välja tuua ka õppekavadesse märgitud teemade (õppesisu) osas: ekspertidele torkasid silma väga suuremahulised teoreetilisi teadmisi sisaldavad moodulid (nt kutse-eetika või -ajalugu), samas kui praktilised, abivajajate toetamisega otseselt seotud teemad jäid sageli tagaplaanile. Ühelt poolt võib see tähendada, et koolitusasutustel puudub kompetents praktiliste oskuste omandamist toetavate õppekavade koostamiseks, teisalt võib aga õppekava olla pelgalt formaalne dokument, mitte abivahend kvaliteetse koolituse läbiviimiseks. Väga paljud sotsiaaltöö ja nõustamise alla kuuluvad õppekavad sisaldasid küll praktikat või praktilist õpet, ent seosed teooria ja praktika vahel õppekavades jäid väheseks. Ilmselt õpetatakse koolitustel siiski ka praktilisi oskusi, kuid need ei kajastu õpiväljundites. Komisjonid on oma soovitude ja ettepanekutega suunanud asutusi lähtuma õppekavadest kui praktilistest, õppijate vajadustele vastavatest programmidest, aga selle kitsaskohaga tuleb kindlasti edasi tegeleda (näiteks pakkudes asutustele vastavaid koolitusi vms).

Kutsestandarditel põhinevate koolituste õpiväljundid vajavad ümbersõnastamist

Kutsestandarditel põhinevaid õppekavasid hinnates selgus nii sotsiaali ja nõustamise kui massaaži õppekavade juures, et sageli on nende õpiväljundid kopeeritud üks-ühele kutsestandardi kohustuslike kompetentside tegevusnäitajatest. See ei ole korrektne, kuna kutsestandardi tegevusnäitajad kirjeldavad konkreetse ametiala tööd. Korrektne on, et kutsestandardi tegevusnäitajad võetakse aluseks õpiväljundite sõnastamisel, mitte ei kirjutata neid sõna-sõnalt üle. Tegevusnäitajate üks ühele õpiväljundiks nimetamine tekitab ka olukorra, kus õppekavas on liiga palju detailseid õpiväljundeid, mille hoomamine võib õppijale väljakutseks saada. sest mõne mooduli all on kirjeldatud rohkem kui kümnet eri õpiväljundit. Komisjonid on asutustele soovitanud tegevusnäitajate pinnalt luua uusi õpiväljundeid. Eelpool toodu viitab sellele, et õpiväljundite teema valmistab koolitusasutustele raskusi – selle asemel, et väljundid läbi mõelda ja kompaktselt sõnastada, minnakse tihti lihtsama vastupanu teed.

Õigusaktidega reguleeritud koolituste õppekavade koostamine on väljakutse

Sotsiaaltöö ja nõustamise õppekavagrupi eripäraks on valdkonna suur reguleeritus – pea iga õppekava lähtub kas sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) nõuetest (nt tugiisiku õppekava), sotsiaalkaitseministri määrustest (nt kogemusnõustaja ja tegevusjuhendaja õppekavad) ja/või valdkondlikest kutsestandarditest (nt hooldustöötaja õppekava). Paraku on endiselt palju asutusi, mille õppekavad ei ole nende regulatsioonidega kooskõlas. Hindamiskomisjonidesse kuulunud eksperdid on ühel meelel – valdkonnas kokku lepitud ja sätestatud eeskirjad on olulised, sest aitavad tagada lõpliku sihtrühma (lapsed, eakad, erivajadusega inimesed) heaolu ja turvalisuse. Seega ei ole võimalik lahendus mitte regulatsioonide vähendamine, vaid koolitusasutuste toetamine selliste nõuetega seotud õppekavade koostamiseks, samuti õigusaktide väljatöötajate poolne parem kommunikatsioon (nõuete selgitamine, sätete tõlgendamine jne) nii koolituste pakkujatele kui valdkonna spetsialistidele. Kindlasti on jätkuvalt oluline õigusaktidega reguleeritud koolituste jooksev kontrollimine, et tagada kvaliteetne teenus.

Teraapia ja ravi teemaliste koolituste reguleerimine

Teraapia ja taastusravi õppekavarühmas tegutsevad koolitusasutused reeglina regulatsioonidega seotud õppekavasid ei paku. Kutsestandardid on olemas ainult kahel erialal – massööridel ja toitumisnõustajatel. Ühest küljest on seesugune vabadus koolitusasutustele hea, võimaldades neil olla paindlikum ja loominguilisem ning pakkuda suuremat valikut erineva sisuga koolitusi ilma, et regulatsioonid või ettekirjutused neid piiraks. Teisest küljest on aga lool ka keerulisem pool. Nagu varasemalt öeldud, on siinsete koolituste fookuses inimene – täpsemalt inimese füüsiline ja vaimne heaolu.

Kui vaadata valdkonda tervikuna, siis võib öelda, et suuremaks probleemiks on koolitused, millel puudub teadus- ja tõenduspõhine alus. Need on siis igasugused alternatiivmeditsiini, holistikat ja muid teaduspõhist kinnitust mitte omavad koolitused või ka näiteks kuputeraapia koolitused, millega lubatakse lahendada viljatuse või eesnäärmeprobleeme. Ekspertide hinnangul lubati nende koolitustega õppijale oskusi ja teadmisi, mida neil tegelikult ei olnud võimalik koolituse käigus omandada. Sellistel juhtudel on ka oht, et õppija ei pruugi arugi saada, et ta tegelikult pole õpiväljundeid saavutanud. Selliste koolituste puhul on sageli keeruline aru saada, mida koolitatakse, veelgi raskem on aga hinnata, kas õpiväljundid on adekvaatsed või kui kaua peaks tegelikult õppekavades kirjeldatud oskuste ja teadmiste omandamiseks üldse aega kuluma.

Eelnevale lisaks toovad eksperdid välja veel ühe probleemi. Nimelt oli mitmete õppekavade (nii hinnatute kui mitte hinnatute) juures koolitaja lubadus, et koolituse tulemusel on õppija omandanud vajaliku oskuse erinevaid terviseprobleeme kas leevendada või inimese lausa terveks ravida. Seda nii füüsilisel kui vaimsel tasandil. Eksperdid on seisukohal, et selliste lubaduste puhul tuleb olla väga tähelepanelik, kuna igasugune raviteenus kuulub meditsiini valdkonda ja selle osutamiseks on teenuse pakkujal vaja omada vastavat meditsiinilist väljaõpet. Paraku pole enamikel juhtudel sellist väljaõpet koolitajal ja ammuigi mitte õppijal. Isegi kui koolitajal vastav ettevalmistus oleks, ei ole piiratud õppemahuga täienduskoolitus piisav selleks, et ka õppija vajalikud oskused omandaks. Seega on ekspertide kindel arvamus, et kõikidele soovijatele avatud täienduskoolituste puhul ei tohiks õppijatele lubada ei ravimise, tervendamise ega muu nimetuse all inimese tervislikku seisundit mõjutavate oskuste ja teadmiste omandamist ning selliseid tulemusi lubavad koolitused peaksid olema hinnatud ja koolitajate kvalifikatsioon koolitusi läbi viia kontrollitud. Seega võib öelda, et koolitused, mille sisu on teraapia või ravi tuleks kõrgendatud tähelepanu alla võtta ja nende sisu ning koolitajate kvalifikatsiooni kontrollida.

Kokkuvõttes leiame, et teraapia ja taastusravi (sh alternatiivmeditsiini) valdkonda on keeruline reguleerida, kuna tõenduspõhiseid praktikaid on vähe. Siinkohal tasubki mõelda, kas ja mis osa valdkonnast oleks võimalik ja asjakohane reguleerida. Samas on selge, et kui koolitus lubab ravimisalaste oskuste arendamist, mis on otseselt seotud inimeste tervisega, siis on vajalik kokku leppida, millise kvalifikatsiooniga inimesed seda koolitust pakkuda saavad ja mis võib olla selle koolituse sisu. Oluline on seejuures tagada toimiv järelevalve mehhanism ja reeglid, et pakutav koolitus oleks asjakohane.

Sotsiaaltöö ja nõustamise spetsialistide puuduse leevendamine läbi täienduskoolituse

Sotsiaaltöö ja nõustamise spetsialistide järgi on pidev puudus. See on probleem, mille lahendamise turul tegutsevad täienduskoolitusasutused panustavad, pakkudes erinevaid sotsiaaltöö ja nõustamisalaseid koolitusi. Sealjuures ei tohi aga unustada, et valdkond keskendub inimestele, nende

vaimsele ja füüsilisele heaolule, mistõttu on koolituste kvaliteedi tagamine eriti oluline, et varustada tööturгу pädevate spetsialistidega. Seetõttu on oluline, et valdkond oleks jätkuvalt reguleeritud ja pakutavate koolituste kvaliteet ka hinnatud. Samas on oluline tagada, et reguleeritus ei saaks takistuseks valdkonnasisestele arengutele.

Õppekava komponentide sidumine tervikuks vajab harjutamist

Lisaks õpiväljundite sõnastamisele oli paljudel koolitusasutusel raskusi õppekava erinevate komponentide sisu määratlemise ja nende omavahelise sidumisega. Õppekavadest on näha, et neid ei käsitleta kui tervikut. Probleeme esineb näiteks sihtrühma kirjelduse ja õppe alustamise tingimuste omavahelise seostamisega, aga ka lõpetamise tingimuste ja hindamise viiside, õpiväljundite ja õppe sisu omavahelise seostamisega. On selge, et õppekavade koostamine vajab harjutamist. Kvaliteetse koolituse tagamiseks on oluline, et iga õppekava oleks tervik, st iga õppekava osa oleks läbi mõeldud ja sobituks tervikusse.

Ettepanekud

Poliitikakujundajatele

- Soovitame leida võimalus **pakkuda õppekavade koostamisel operatiivset nõustamisteenust**. Täienduskoolituse valdkonnas võiks olla õppekavade koostamise nõustamisteenust pakkuv üksus, nt Harnos. Sama üksus võiks mh pakkuda koolitusasutustele regulaarselt praktilise suunitlusega õpiväljundite koostamise koolitusi, õpiampse, videoid ja juhendeid.

Teraapia ja taastusravi

- Ennast ISCED-i põhiselt teraapia ja taastusravi õppekavarühma koolitajateks määratlenud asutustest pakkusid mitmed koolitusi ka traditsioonilise ja täiendava meditsiini ning teraapia õppekavarühmas. Sellesse rühma kuuluvad koolitused ei ole reeglina teaduspõhise sisuga ning pakuvad õppijatele pigem isikliku enesearengu ja heaolu või hobitegevusega seotud, aga mitte tööturul vajalikke oskusi ja teadmisi. Seetõttu **soovitame Töötukassal mitte pakkuda oma klientidele koolitusi, mis tegelikult kuuluvad oma sisult ISCED-i õppekavarühma traditsiooniline ja täiendav meditsiin ning teraapia alla**. Nendeks on koolitused, mille sisuks on erinevad alternatiivmeditsiini harud, homöopaatia, holistika, hüpnoosi, idamaade meditsiin jms.
- Samuti **soovitame asjakohastel ametkondadel, nt Terviseametil, erialaliitude esindajatel, kutse andjatel ja täienduskoolitusasutuste esindajatel kaaluda võimalust kehtestada tervise ja heaolu õppevaldkonna alla kuuluvates õppekavarühmades 0915 teraapia ja taastusravi ning 0917 traditsiooniline ja täiendav meditsiin ning teraapia pakutavatele koolitustele teatavad regulatsioonid – ennekõike ravi ja teraapia oskusi pakutavate koolituste osas. Need peaksid puudutama vähemalt neid täienduskoolitusasutusi, kes soovivad esitada majandustegevusteate Eesti Hariduse Infosüsteemis**. Regulatsioonide all peame silmas vajadust anda nendele õppekavadele enne avalikustamist erialaekspertidest (nt Terviseameti esindaja, erialaliidu esindaja (kui on), täiskasvanuharduse esindaja, valdkondlikud erialaspetsialistid) koosnevate komisjonide poolt kooskõlastus. Need komisjonid võiksid tegutseda Terviseameti kui sõltumatu ja objektiivse organisatsiooni juures. Kooskõlastamise raames peaks ekspertide kogu veenduma, et plaanitav koolitus pakub õppijale reaalselt

mõõdetavaid oskusi ja teadmisi, et koolituse tulemusel ei teki ohtu õppija enda ja/või tema tulevaste klientide elule, tervisele ja heaolule ning, et koolitusasutusel on olemas pädevad koolitajad, kes koolitust läbi viivad.

Sotsiaalvaldkond

- Suur osa probleeme sotsiaalvaldkonna täienduskoolituse õppekavades taandub sellele, et nende sisu ei vasta sotsiaalhoolekande seaduses sätestatule (nt hooldustöötaja koolitused ei ole kooskõlas kutsestandardiga, kogemusnõustaja õppekavad ei lähtu määruses toodud koolituskavast jne). **Soovitame kontrollida regulaarselt seaduse nõuetest kinnipidamist asutustes, mis pakuvad vastavaid koolitusi.** Seaduse täitmist võiks kontrollida näiteks sotsiaalkindlustusamet. Sealjuures soovitame teha ka aktiivset ja regulaarset teavitustööd (teabepäevad, koolitused infomaterjalid jms), mis aitaks täienduskoolitusasutusi seaduse nõuete tõlgendamisel.
- Sotsiaalvaldkonna õppekavade lävendipõhisel hindamisel on enim probleeme ilmnenud tugiisiku õppekavades – õppija ei saa sageli pärast nende koolituste läbimist head ettevalmistust tugiisikuna töötamiseks. Seetõttu **soovitame lisada sotsiaalhoolekande seadusesse muudatus, mis teeks tugiisiku koolituste vastavuse kutsestandardile kohustuslikuks.** Nii on tehtud näiteks hooldustöötaja koolituste puhul. Kutsestandardile vastavus aitaks tugiisiku õppekavades tagada, et haavatavate sihtrühmadega (nt lapsed, eakad, erivajadusega inimesed) tegelevad spetsialistid on saanud nende sihtrühmade vajadustele vastava väljaõppe.
- Hindamine on näidanud, et mitmed sotsiaalvaldkonna määrused, millest lähtumine on täienduskoolitusasutustele kohustuslik, on jäänud ajale jalgu. Näitena võime tuua kogemusnõustaja koolituskava (sotsiaalkaitseministri määrus nr 68), milles seatud koolituse maht ja täpsustatud sisu (st koolituskava lisas toodud teemad) ei vasta nii hindamiseksperitide kui ka täienduskoolitusasutuste esindajate sõnul valdkonna arengutele. Seetõttu on täienduskoolitusasutustel keeruline pakkuda õppijatele aja- ja asjakohaseid teadmisi ja oskusi. **Soovitame regulaarselt uuendada sotsiaalhoolekande seadusega seatud määrusi, kaasates sellesse erinevaid sidusrühmi (erialaliidud, täienduskoolitusasutused jpt).** Soovitame seadusloomes arvestada paindlikkusega, et valdkonna kiire areng kajastuks ka koolituste sisus.

Erialaliitudele

- Erialaliidud saavad oluliselt mõjutada seda, milliseid koolitusi ja millise kvaliteediga valdkonnas pakutakse. Üks võimalustest on **koostöös liikmetega leppida kokku valdkonnas olulised kvaliteedi põhimõtted ja tagada, et liidu liikmed neid ka jälgivad.** Siinkohal on abiks ka teemakohaste teabepäevade läbiviimine selgitamiseks kvaliteetse täienduskoolituse põhimõtteid ja vajalikkust, sh selgitada asutustele näiteks täiskasvanute koolituse seadusest tulenevate nõuete sisu ja eesmärgi. Hea näide on Kogemusnõustajate Koda, mille juures tegutseb kvaliteeditöögrupp ja mis on kokku leppinud oma valdkonna olulised kvaliteedinõuded. Kui on valdkond, kus veel ei ole erialaliite, siis **soovitame astuda samme erialaühenduste moodustamiseks, mis toetaksid valdkonna liikumist kvaliteetsemate koolituste pakkumisel.** Nt teraapia valdkond.